

ВІДГУК

офіційного опонента кандидат психологічних наук,
професор кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського
національного університету імені І. І. Мечникова
Кременчуцької Маргарити Костянтинівни
на дисертаційну роботу Ганган Юлії Сергіївни
«Психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці»
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальності 053 Психологія

Актуальність теми дисертаційної роботи. Проблема фабінгу дозволяє стверджувати, що це поняття в наукових джерелах розглядається й досліджується не лише як нове явище яке зумовлено змінами у повсякденній життєдіяльності людини, а й можливостей надання статусу зазначеному феномену як стресогенному чиннику у групових та особистісних стосунках, що спонукає до виникнення певних адикцій. Збільшення часу на використання гаджетів, соціальних мереж стирає межі поділу реальності та віртуальності, призводячи до адиктивної поведінки, завдяки втечі від реальності у кіберпростір. Вбачаючи у понятті фабінгу соціальну дезадаптацію особистості, яка характеризується ознакою неусвідомлених, неконтрольованих дій, викликаних нездатністю й невмінням вибудувувати спілкування та відносини в реальному світі за принципом «тут і тепер», заміщуючи їх віртуальністю. Саме ці роздуми і спонукають до визначення актуальності дисертаційного дослідження Юлії Сергіївни Ганган.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане в межах наукової програми кафедри теорії та методики практичної психології «Психологічні особливості життєдіяльності особистості в умовах соціально-психологічних трансформацій українського суспільства» (номер державної реєстрації: 0124U000215), затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (Протокол №4 від 28.10.2021 року).

Автором досліджувались психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, та їх достовірність забезпечені методологічним обґрунтуванням вихідних теоретичних позицій, використанням взаємодоповнювальних методів, що відповідають меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки, поєднанням кількісних та якісних методів аналізу отриманих емпіричних даних, використанням методів математичної статистики, глибокому аналізу сучасних джерел, що налічує 299 найменувань, із них 150 іноземною мовою.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

- *вперше* на вітчизняній групі досліджуваних проаналізовано феномен фабінгу в контексті визначення психологічних особливостей підлітків та юнаків із фабінговою залежністю; визначено гендерні та особистісні риси фаберів; *надано* характеристику фабінгу, як одного із видів кіберадикцій, який включає психологічні, соціальні та кібернетичні аспекти; *визначено* емоційні, внутрішні, соціальні та кібернетичні аспекти формування фабінгу; *визначено*, що у формуванні фабінгу значну роль відіграють порушення: емпатії, соціальної адаптації, комунікативного контролю, самоприйняття, рівня внутрішньої мотивації, самоконтролю, відчуття емоційного комфорту; фабінг спричиняє зростання рівня тривоги, депресії та внутрішнього відчуття самотності; впливає на вміння підлітків та юнаків вирішувати життєдіяльнісні завдання, зустрічатись із труднощами, сприймати та аналізувати значимість й пріоритетність вирішення «кібер-завдань» чи буденних життєвих ситуацій.

- *розширено* та доповнено наукові уявлення щодо змісту сутності фабінгу, номофобії, технофобії, кіберфобії; *доповнено* науково-теоретичні уявлення стосовно класифікацій кіберадикцій; *поглиблено* уявлення стосовно видів кіберадикції та порушень психіки на фоні кіберадикцій та уникнення технологій; *доведено* зв'язки фабінгу з емоційним станом, рівнем самооцінки,

психологічною гнучкістю, прийняттям негативних емоцій, тривожністю, депресивністю, оцінкою самоконтролю в спілкуванні, іншою адиктивною поведінкою, а також соціально-психологічною адаптованістю;

- *набули подальшого розвитку* дослідження психологічної сутності фобінгу та видів фобій пов'язаних із кіберпростором і цифровими технологіями; моделі формування та розвитку кіберадикцій; індивідуально-психологічні прояви та чинники формування залежностей від цифрових технологій; напрямки й принципи профілактики та психокорекції кіберадикцій серед підростаючого покоління.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що отримані результати надають можливість вдосконалити програми профілактики, психокорекції та психотерапії кіберадикцій з урахуванням особливостей сенситивності підліткового та юнацького віку. На теоретичному рівні це імплементація отриманих теоретико-психологічних знань щодо адикцій пов'язаних із цифровими технологіями та кіберпростором, а також порушеннями психіки, які вони викликають в освітні програми закладів вищої освіти для психологів, соціальних працівників, педагогів.

Основні результати дослідження впроваджено в навчальний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»; Одеський національний економічний університет; Національна академія педагогічних наук України Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи; Ізмаїльський державний гуманітарний університет; Головне управління національної поліції в Одеській області Управління кадрового забезпечення.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження відображено в 14 публікаціях, з них: 5 статей в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у міжнародному періодичному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних (Web of Science), 1 стаття у зарубіжному збірнику матеріалів, 1 стаття у науково-періодичному виданні України, 6 публікації в інших наукових виданнях.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (299 найменувань, із них 150 іноземною мовою), додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення здобутих результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертаційної роботи; подано відомості про її структуру та обсяг.

У **першому розділі** дисертації «Теоретико-методологічні особливості дослідження проблем фабінгу» здійснено теоретичний аналіз поняття «фабінг», «Інтернет-залежність», «номофобія» що надало можливість розібратись із феноменологією понять та розмежувати їх. Було відзначено, що інтернет-залежність є загальним поняттям, яке відображає широкий спектр залежної поведінки в Інтернеті, в той час як фабінг та номофобія є конкретними аспектами цієї проблеми, пов'язаними з використанням смартфонів під час спілкування та страхом втрати мобільного зв'язку. Узагальнення даних літературних джерел дозволило відокремити детермінанти, ознаки, узагальнити існуючі теорії формування фабінгу, як різновиду адиктивної поведінки.

Загалом теоретичний аналіз демонструє наукову ерудицію автора щодо окресленої проблеми. Позитивно слід відмітити розроблену автором структурно-гіпотетичну модель динаміки кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці, яка базується на формуванні «образу світу» та «образу-Я», включаючи емоційний, поведінковий та когнітивний компоненти.

Викладений матеріал є структурованим, логічним, що робить сприйняття роботи цілісним та завершеним.

У **другому розділі** дисертації «Емпіричне дослідження психологічних особливостей фабінгу в підлітковому та юнацькому віці» викладено програму та етапи емпіричного дослідження; обґрунтовано репрезентативну вибірку, яка

налічує 316 осіб, віком від 15 до 21 року; емпірично досліджено детермінанти та особливості прояву фабінгу в підлітків та юнаків в контексті емоційно-вольової сфери, самооцінки, адаптації та порушень емоційного стану. Визначено етапи дослідницьких процедур, складено батарею психодіагностичних методів, методик, направлених на вивчення прояву фабінгу та властивостей особистості фаберів, а саме: опитувальники, спрямовані на діагностику ступеню прояву кіберадикції у тому числі й фабінгу; опитувальники, які дозволили визначити рівень контролю при спілкуванні з іншими людьми, рівень самооцінки та емпатії, а також рівня самотності та соціальної ізоляції обраних респонденті; опитувальники на виявлення особливостей та ступеня соціально-психологічної адаптації, до нового середовища, умов та правил поведінки; опитувальники спрямовані на вивчення наявності порушень емоційних станів. Якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дозволив автору побудувати емпірично-типологічну модель розвитку фабінгу в підлітковому та юнацькому віці. Заслуговує уваги факторизація показників, що дозволило автору відокремити предиспонуєчі, формуючі та підкріплюючі фактори для кожної із досліджених вікових груп. Спираючись на результати констатуючого експерименту автором також було побудовано модель можливих психологічних розладів на фоні кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці.

У **третьому розділі** дисертації «Побудова психологічних умов та засобів профілактики і корекції технологічно-залежної поведінки в підлітковому та юнацькому віці» проаналізовано особливості сучасних розладів внаслідок надмірного використання кіберпростору серед молоді та міжнародний досвід психопрофілактики і психокорекції залежності від кіберпростору у підлітковому та юнацькому віці. Завдяки чому розроблено методологічні рекомендації щодо напрямів психопрофілактики і психокорекції кіберадикцій та кіберфобій. Побудовано концепцію комплексної профілактики та психокорекції кіберадикцій серед молодого покоління, яка включає первинну, вторинну та третинну профілактику. Відзначено, що для ефективності

профілактики, вона має торкатися всіх сфер особистого життя: сім'ї, освітнього середовища, суспільного життя серед однолітків.

Висновки роботи є науково обґрунтованими та доведеними, чітко сформульованими, узгоджуються з даними, наведеними в основних розділах роботи, що дозволяє судити про ступінь виконання поставлених завдань і досягнення мети роботи.

Оцінюючи дисертаційну роботу Ганган Юлії Сергіївни позитивно, хочу водночас **висловити зауваження та побажання:**

1. Перший розділ містить дещо заглиблений історичний огляд формування проблематики впливу технологічного прогресу на особистість, це різнобічно представляє проблему, що розглядається, але не вистачає глибини фокусу та авторської позиції щодо вказаних теоретичних відомостей.

2. В дисертації показані різні психологічні та соціальні фактори, що пов'язані з фабінгом, але можна було б глибше дослідити причинно-наслідкові зв'язки між цими факторами і розвитком залежності.

3. У своєму дослідженні автор застосовує різноспрямований методичний інструментарій, за допомогою якого детально вивчаються детермінанти формування фабінгу. На наш погляд, дисертаційне дослідження можна було б збагатити більш детальнішим вивченням соціально-демографічних складових, що дало б можливість більш широкого розуміння предиспонуєчих факторів.

Однак висловлені зауваження та побажання аж ніяк не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Ю. С. Ганган. Представлена робота є актуальною, проведеною на високому теоретичному та емпіричному рівні.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Ганган Юлії Сергіївни «Психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці», є самостійним, завершеним дослідженням, має очевидну наукову новизну і практичну значущість, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри диференціальної і спеціальної психології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Маргарита КРЕМЕНЧУЦЬКА

